

Mirko Marjanović, vlastelin duha i plemić reda književnoga

(U povodu sedamdeset godina života)

Uspravna hoda, gord u svojoj okomici, samozatajan i samosvojan u svome djelotvornom radu, Mirko Marjanović, vlastelin duha i plemić književnoga poslanja, romanopisac, pripovjedač, pjesnik, književni i likovni kritičar, nakladnik i leksikograf, rođen je u Tramošnici Gornjoj (Gradačac, Bosanska Posavina, Bosna i Hercegovina) 13. srpnja 1940. Osnovnu školu završio je u Tramošnici Gornjoj, a gimnaziju u Gradačcu 1961. godine. U Sarajevu je studirao pravo i likovnu umjetnost.

Od 1980. do 1984. godine glavni je urednik književnoga časopisa *Život*, a od 1984. do 31. ožujka 1994., kada odlazi u mirovinu, urednik u izdavačkoj kući Svjetlost. U istoj izdavačkoj kući bio je jedan od urednika (uz Ristu Trifkovića i Aliju Isakovića) edicije *Književnost naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine u 50 knjiga*. Od siječnja 1994. do siječnja 1995. godine prvi je glavni urednik *Stečka*, lista za kulturu i društvena pitanja Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak“. U srpnju 1996. godine biran je za predsjednika Ogranaka Matice hrvatske u Sarajevu, a iste godine, u prosincu, i za glavnoga urednika obnovljene *Hrvatske misli*, časopisa za umjetnost i znanost, čiji je nakladnik Ogranak. U Ogranaku Matice hrvatske u Sarajevu utemeljio je ediciju *Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine u 100 knjiga*, čija je realizacija započela 2001. godine, u kojoj je do sada objelodanjeno više od dvadeset knjiga.

U Udruženju književnika BiH bio je tajnik (1974.-1976.), dopredsjednik (1976.-1978.), predsjednik (1978.-1979.) i predsjedajući Udruženja (1979.-1980.). Dopredsjednik novoosnovanoga Društva pisaca Bosne i Hercegovine bio je od svibnja 1993. do svibnja 1997. Član je Društva hrvatskih književnika, Društva pisaca Bosne i Hercegovine, hrvatskoga i bosanskohercegovačkoga PEN-a te redoviti član Hrvatskoga društva za znanost i umjetnost u Sarajevu.

Piše o problemima suvremenoga čovjeka s mnoštvom autoreferencijanih mjesta (život od zavičajne Posavine do Sarajeva), problemima umjetnika različitih profila i njihovoj težnji za promjenom svijeta. Junaci su njegove proze seljaci, pisci, slikari, zanesenjaci, probisvijeti, fratri, poluintelektualci i intelektualci. Tema su mu djeca koja iskupljuju grijehe očeva što su ih načinili u Drugome svjetskom ratu i pola stoljeća nakon njega, ali i o užasu nedavnoga rata, poglavito u opkoljenome Sarajevu i okupiranim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Njegov opus karakteriziraju skladna struktura prozne kompozicije, stilski jednostavnost i jezična preciznost, tematska neobičnost, trpki humor, ironija i cinizam, začudni i psihološki produbljeni likovi, uvjerljivi i dojmljivi u svojim nastupima.

Pripovijetke su mu uvrštene u mnoge antologije, izbore i preglede te prevedene na talijanski, njemački, španjolski, engleski, poljski i turski jezik.

Dobitnik je nagrade Svjetlosti za roman *Povijest izgubljene duše* (1980.) i „Šestoaprilske nagrade grada Sarajeva“ za isti roman (1981.). Za roman *Braća* dobio je „Dvadesetsedmojulsku nagradu BiH“ (1984.). Godine 1995., kao glavni urednik, dobitnik je međunarodne nagrade „Pierre Chevallier“ (Genève) za mjesečnik *Stećak*.

Objavio je sljedeće knjige:

- *U ime oca i sina* (roman), Sarajevo, 1969.
- *Središte* (priče), Sarajevo, 1973.
- *Povijest izgubljene duše* (roman), Sarajevo, 1980.
- *Braća* (roman), Sarajevo, 1983.
- *Voda teče kako teče* (izbor iz proze), Sarajevo, 1984.
- *Topot divljih konja* (roman), Novi Sad, 1989., Sarajevo, 2002.
- *Živjeti smrt* (sarajevski ratni dnevnik), Zagreb, 1996.
- *Fra Petar Perica Vidić* (likovna monografija na hrvatskome, engleskome, njemačkome i talijanskome jeziku), Sarajevo, 1997., 2004. (prošireno izdanje na hrvatskome i engleskome jeziku)

- *Treći svjetski rat* (ratni tekstovi, kritike, pjesme, razgovori), Zagreb – Mostar, 1999.
- *Osmjehni se i u plaču* (roman), Sarajevo, 2000.
- *Leksikon hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do danas* (leksikon), Sarajevo, 2001.

Objavivši pet romana, jednu knjigu kratkih proza i još jednu kao izbor iz proze, jedan ratni dnevnik, posebnu knjigu zapisa, kritika, pjesama i razgovora pod naslovom *Treći svjetski rat*, *Leksikon hrvatskih pisaca Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do danas* te brojne književno-kritičke tekstove i likovne osvrte i eseje, Marjanović se predstavio kao osebujna, osobita i zapažena književna ličnost u Bosni i Hercegovini. On je istaknuti hrvatski pisac srednjega naraštaja u čijemu se književnome opusu prozni izraz „pripovjedačke Bosne“ s vidnim znakovima kontinuiteta snažno preobražava pomoću originalnih stvaralačkih postupaka u modernu proznu strukturu. On svoj prozni svijet gradi na iskrenu i autentičnu stvaralačkome poticaju, sustavno i estetski svrhovito rabeći stvaralačke impulse, a spomenimo da u određenoj mjeri rabi i modele i sadržaje književne tradicije – češće pisane, ali i one usmene provenijencije.

Neobično je zanimljiva i umjetnički snažna njegova prozna struktura, odnosno njegova priča zgusnute, semantički bogate teksture što širinom svojih asocijativnih polja raste na relacijama od zemnosti do nesagledivih predjela onostranosti. U toj priči Marjanović je često inovativan i neobično inventivan što svjedoči i oblicima i vrstama pripovijedanja počevši od dopadljivih monologiziranja do oblika „struje svijesti“ što omogućuju fenomen specifične narativnosti – afabulativnosti pa i antifabulativnosti kao značajke modernoga proznog teksta.

Njegovo djelo očituje ne samo novinu postupka i formalnu modernost nego i novi duh vremena, novi život, egzistencijalne čvorove nastale u djelotvornoj rezonanciji pisca i aktualnoga životnog trenutka, što on artikulira dirnut konkretnim činom i kao istinski stvaralac uzdiže na univerzalni recepcijski obzor. Pritom uvijek zna i odakle polazi (zavičaj), tko je i gdje je zapučen:

Zavičaj je čovjeku isto što je voda ribi, šuma ptici, gora zvijeri, zemlja nebu i nebo zemlji. Nigdje čovjek nije svoj na svome kao što je u zavičaju. Jedino je u njemu njegov korak siguran i u mraku, i jedino je u njemu njegova sloboda puna i misao okrilaćena. Čovjek je od zavičaja ovisan onoliko koliko su njegova pluća ovisna od zraka, srce od krvnih žila koje ga hrane zrakom.

Kad god sam u zavičaj svraćao bolestan, oporavljao sam se brže nego li tamo gdje sam se razbolio. To znači da je zavičaj i čovjekovo zdravlje, a ne samo mjesto u kojem je pukim slučajem rođen, odgojen i naučen prvim lekcijama života.

Rijetki su ljudi koji svoj zavičaj doživljavaju drukčije. Pred smrt, njegovoj ljepoti vraćaju se i oni koji mu ne pridaju ovakva značenja i koji su se dobar dio svoga života zanosili da je, u stvari, sam planet Zemlja njihov zavičaj, a ne tek njegova jedna, ovakva ili onakva, točka.

Piscu je zavičaj, i kad je daleko od njega, isto što i zvijezda sjevernjača putniku izgubljenom u noći: vodilja k životu čija su vrela iskonska kao i sama njegova načela upravo onda kad je u njemu zavladała pomrčina.

Iako sam iz zavičaja otišao poodavno (1959.), i iako sam u njega, od tada, svraćao tek povremeno, nikada ga, u stvari, nisam sasvim napustio. Sve do danas s njim sam u razgovoru kao što se može biti u razgovoru s ocem i majkom, bratom i sestrom, najbližnjim, najmilijim i najčednijim. I kad je u tom razgovoru moj jezik „civiliziraniji“ i „intelektualniji“ od njegova, prednost je na njegovoj strani: samo s jednom svojom riječi zna u meni pokrenuti cijeli kozmos i vratiti me na izvore događaja koji su početak svega. Njegova svaka riječ ima vrijednost plemenite rude, pronađene u najdubljim slojevima zemlje, i ima sadržaj škrinjice u kojoj se čuvaju najdragocjenije stvari.

Ali!

Ali, zavičaj je tek jedno zrnce univerzuma, ne i univerzum sâm. On je tek jedna točka u prostoru koji je naš i koji se stalno širi. Od lokalnog k univerzalnom put je dug. Do univerzalnog na tome putu dolaze samo najkreativnije stvaralačke ličnosti, moćne da se od lokalnog posve udalje, zadržavajući njegovu tek pokoju odliku, kao specifikum iznova izgrađe-

na svijeta. Obični smrtnici, međutim, svoj zavičaj pronalaze u svakome životnom prostoru s kojim doživljavaju punu identifikaciju.

(...)

Umjetnik uvijek bira: uzima od stvarnosti samo ono što je neobično i što se kao univerzalna vrijednost može održati ne samo u zavičajnom ambijentu već i u svakome drugom ljudskom prostoru na kojemu joj je njegov duh pronašao odgovarajuće uvjete za život.

(...)

Dakle, i naš zavičaj je besmrtnost. „Univerzalna povijest duha i intelekta“ može se pronaći u njemu, ali i svugdje gdje je čovjek uspio razviti sve oblike i sadržaje života. Pisac im daje osobni pečat i tako postaje njihov autor. Ako je prepoznavanje zavičaja u njegovome djelu bukvalno, onda je neumjetničko, ako je općeljudsko onda je i umjetničko, besmrtno i univerzalno.

(Pisac i zavičaj, Sasvim osobna ispovijed)

Moglo bi se reći da nije važno gdje smo rođeni i odakle smo, nego kamo idemo, što radimo i što nam je cilj. Ovaj pisac vjeruje u svoje nakanе – ima svoj cilj, siguran je u svoje putovanje zavičajnim znakom potaknuto i ne će posumnjati u svoje poslanje iako je, kako i sam veli, „od lokalnog do univerzalnog put (vrlo) dug“.

ŠIMUN MUSA